

PREDMET *STRAIN I OSTALI protiv RUMUNIJE*
(Predstavka br. 57001/00)

PRESUDA
Strazbur 21. jul 2005. godine

KONAČNA VERZIJA, 30. novembar 2005.

U predmetu Strain i ostali protiv Rumunije,

Evropski sud za ljudska prava (Treće odeljenje), zasedajući u veću u čijem sastavu su bili:

g. B. ZUPANČIČ, *predsednik,*

g. J. HEDIGAN,

g. L. KAFLIŠ (*CAFLISCH*),

g. C. BIRSAN (*BÎRSAN*),

gđa M. CACA-NIKOLOVSKA (*TSATSA-NIKOLOVSKA*),

gđa A. ĐULUMIAN (*GYULUMYAN*),

gđa R. DŽEGER (*JAEGER*), *sudije,*

i. g. V. BERGER, *sekretar odeljenja,*

posle razmatranja predmeta na sednici zatvorenoj za javnost održanoj 30. juna 2005,

izriče sledeću presudu, usvojenu poslednjeg pomenutog datuma:

POSTUPAK

1. Ovaj predmet formiran je na osnovu predstavke (br. 57001/00) protiv Rumunije koju su Sudu podnela u skladu sa članom 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) četiri rumunska državljanina, gđa Delija Strain (*Delia Străin*), g. Horiya Stojnesku (*Horia Stoinescu*), gđa Felicija Stojnesku (*Felicia Stoinescu*) i gđa Marija Taučean (*Maria Tăucean*) (u daljem tekstu: podnosioci predstavke), 22. novembra 1999.

2. Podnosiocе predstavke zastupali su gđa A. Razvan-Mihalčea (*A. Razvan-Mihalcea*), advokat iz Temišvara. Državu Rumuniju (u daljem tekstu: Država) je zastupala gđa R. Rizoju (*R. Rizoiu*), direktor u Ministarstvu inostranih poslova.

3. Sud (Drugo odeljenje) je 23. aprila 2002. odlučio da obavesti Državu o predstavci. U skladu sa članom 29, stav 3 Konvencije odlučeno je da se u isto vreme ispitaju i prihvatljivost i suština predmeta.

Sud je 1. novembra 2004. promenio sastav svojih odeljenja (pravilo 25 st. 1 Poslovnika Suda). Ovaj predmet dodeljen je novoformiranom Trećem odeljenju (pravilo 52 st. 1).

ČINJENIČNO STANJE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

3. Podnosioci predstavke rođeni su 1914, 1920, 1921. i 1945. redom kojim su gore navedni. Prvi živi u Temišvaru, drugi u Delemontu (Švajcarska), a ostali u Aradu.

4. Prva dva podnosioca predstavke i njihov preminuli brat, Mirčea Stojnesku (*Mircea Stoinescu*), čiji su naslednici druga dva podnosioca predstavke, bili su vlasnici kuće u Aradu. Godine 1950. država je ušla u posed navedene kuće na osnovu Uredbe o nacionalizaciji br. 92/1950. Kuća je pretvorena u četiri stana za izdavanje.

5. Prva dva podnosioca predstavke i Mirčea Stojnesku 27. septembra 1993. podneli su tužbu za vraćanje nepokretne imovine Prvostepenom sudu u Aradu protiv Gradskog veća Arada i R., državnog preduzeća zaduženog za upravljanje nepokretnostima koje pripadaju Državi. Posle smrti Mirčea Stojneskua, tužbu su preuzeli njegovi naslednici, gđa Felicija Stojnesku i gđa Marija Taučean. Podnosioci predstavke tražili su da budu proglašeni za zakonite vlasnike kuće i pripadajućeg zemljišta koje je država, po njihovom mišljenju, nezakonito oduzela 1950. Tvrdili su da, na osnovu člana 2 Uredbe br. 92/1950, imovina koja pripada licima iz određenih društvenih kategorija ne podleže nacionalizaciji i da oni spadaju u jednu od tih kategorija. Po njihovom mišljenju, nacionalizacija dotične kuće bila je dakle pogrešna i nezakonita.

6. U presudi od 12. aprila 1994. Prvostepeni sud u Aradu odbacio je tužbu podnosioca predstavke, odbivši da odlučuje o suštini stvari na osnovu toga što podnosioci predstavke ne mogu da dobiju pravno zadovoljenje za štetu koju su pretrpeli do donošenja posebnog zakonskog propisa kojim se uvode mere za obeštećenje. Presudu je potvrdio Okružni sud u Aradu 3. novembra 1995. Podnosioci predstavke uložili su žalbu na tu odluku.

7. Stanari u stanovima koji su činili kuću podneli su 1996. zahtev za otkup stanova, na osnovu Zakona br. 112/1995. Gradsko veće Arada obavestilo je pre-

dužeće R. da je u toku spor u vezi s pravom svojine na kući i dalo mu uputstva da ne sprovodi prodaju dotičnih stanova.

8. Shodno tome, zahtevi za otkup koje su podneli stanari u tri stana odbijeni su, ali ne i zahtev H. D. (bivšeg fudbalera i međunarodno poznate ličnosti) i njegove žene, kojima je preduzeće R. 18. decembra 1996. prodalo stan br. 3.

9. Apelacioni sud u Temišvaru 25. februara 1997. prihvatio je žalbu podnosioca predstavke i vratio predmet Prvostepenom sudu u Aradu na odlučivanje o suštini stvari.

10. G. i gđa D. 12. maja 1997. podneli su zahtev za mešanje u postupak pred Prvostepenim sudom na osnovu svojine nad stanom br. 3 od njegove prodaje 18. decembra 1996.

11. Nakon što je ovaj bračni par podneo zahtev za mešanje, podnosioci predstavke tražili su od suda da prodaju stana br. 3 proglasi ništavom. Po njihovom mišljenju, pošto je nacionalizacija bila pogrešna i nezakonita, država nije mogla da bude zakoniti vlasnik nepokretnosti, te tako nije mogla ni da zakonito proda bilo koji njen deo. Podnosioci predstavke posebno su se pozvali na član 966. Građanskog zakonika, prema kojem obaveza koja se zaključuje na pogrešnim i nezakonitim osnovama ne može da proizvede korisne posledice.

12. Prvostepeni sud u Aradu 7. juna 1997. zauzeo je stav da je nacionalizacija kuće bila nezakonita, te da su podnosioci predstavke zakoniti vlasnici. Međutim, sud je odbio zahtev za poništavanje ugovora o prodaji između države i g. i gđe D, na osnovu toga što je ovaj par izvršio otkup u dobroj veri.

13. Podnosioci predstavke podneli su žalbu protiv ove presude. Okružni sud u Aradu 28. novembra 1997. usvojio je žalbu i vratio predmet Prvostepenom sudu na ponovno odlučivnje.

14. U presudi od 6. jula 1998, Prvostepeni sud u Aradu zauzeo je stav da je nacionalizacija kuće bila nezakonita, da su podnosioci predstavke zakoniti vlasnici i da je kupoprodajni ugovor između države i g. i gđe D. ništavan.

15. Okružni sud u Aradu usvojio je žalbu g. i gđe D. 2. februara 1999. i odbacio je tužbu podnosioca predstavke, našavši da je nacionalizacija bila zakonita, te da je stoga i prodaja stana br. 3 od strane države bila zakonita.

16. Podnosioci predstavke podneli su žalbu Apelacionom sudu u Temišvaru, koji je doneo presudu 30. juna 1999. Ovaj sud je delom usvojio žalbu podnosioca predstavke utoliko što je našao da je nacionalizacija bila nezakonita i potvrdio da su oni ostali zakoniti vlasnici nepokretnosti. Međutim, sud je odbacio žalbu u delu koji se odnosi na poništavanje prodaje stana br. 3, s obzirom na to da se država smatrala vlasnikom nepokretnosti u trenutku prodaje, bez obzira na

spor u vezi s nepokretnošću koji se vodio pred sudom. Štaviše, sud se pozvao na činjenicu da Zakon br. 112/1995, koji je predstavljao zakonski osnov za prodaju nepokretnosi, ne predviđa nikakvu kaznu u pogledu prodate imovine u slučaju kada se pred sudom vodi spor o pravu svojine na toj nepokretnosti. Apelacioni sud nije razmatrao argument podnosioca predstavke koji se odnosio na načelo neosnovanog bogaćenja (vidi dole stav 27).

17. Podnosioci predstavke su 20. avgusta 2001. ponovo tražili od Prvo-stepenog suda u Aradu da naloži poništavanje prodaje stana br. 3, tvrdeći da su kupci prekršili zakon. Njihova tužba odbačena je 13. decembra 2001, na osnovu toga što je ta pravna stvar već bila *res judicata*.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

18. Relevantne odredbe Uredbe o nacionalizaciji izvesne nepokretne imovine br. 92/1950 su sledeće:

Član I

„... kako bi se obezbedilo odgovarajuće gazdovanje stambenim jedinicama za koje su, kao vid sabotaže, bogati kapitalisti i eksploatatori koji poseduju veliki broj nepokretnosti dopustili da propadaju; [i]

Kako bi se eksploatatorima uskratilo važno sredstvo eksploatacije;

Nacionalizuje se nepokretna imovina koja je navedena u prilogima ... i koja predstavlja sastavni deo ove Uredbe. Navedene nepokretnosti obuhvataju:

(1) nepokretnu imovinu koja pripada bivšim industrijalcima, vlasnicima velikih imanja, bankarima, vlasnicima velikih trgovinskih preduzeća i drugim predstavnicima bogate kapitalističke klase;

(2) nepokretnu imovinu koja pripada eksploatatorima nepokretnosti...“

Član II

„Nepokretna imovina radnika, državnih službenika, malih zanatlija, lica koja rade u intelektualnim profesijama i penzionisanih lica biće izuzeta iz ove Uredbe i neće se nacionalizovati.“

19. Relevantne odredbe Zakona br. 112/1995 od 23. novembra 1995. kojim se reguliše pravni status određenih stambenih objekata, a koji je stupio na snagu 29. januara 1996., glase kako sledi:

Član 1

„Lica koja su ranije imala pravo svojine na stambenim objektima koji su na zakonit način prešli u svojinu države ili drugog pravnog lica posle 6. marta 1945. i koji su 22. decembra 1989. još uvek bili u posedu države ili drugog pravnog lica, imaće pravo da, u svrhu oštete, iskoriste mere iz ovog ovim Zakona.

Odredbe ovog Zakona primenjivaće se podjednako i na naslednike tih bivših vlasnika, u skladu s postojećim zakonskim odredbama.“

Član 2

„Lica iz člana 1 imaće pravo svojine na stanovima u kojima trenutno žive kao stanari ili koji su ispražnjeni. Što se tiče ostalih stanova, dobiće naknadu kako je predviđeno članom 12. ...“

Član 9

„Stanari u stanovima koji nisu vraćeni prethodnim vlasnicima ili naslednicima prava svojine [u postupku koji je predviđen ovim Zakonom] mogu izabrati, po isteku roka koji je predviđen članom 14, da otkupe takve stanove jednokratnom isplatom ili u ratama.

...“

Član 14

„Lica koja imaju pravo da traže povraćaj ili naknadu treba da podnesu zahtev u tom smislu u roku od šest meseci od stupanja na snagu ovog Zakona.“

20. Država je 23. januara 1996. usvojila odluku br. 20/1996 o primeni Zakona br. 112/1995. Ovom odlukom bilo je predviđeno da će se nepokretna imovina koja je prešla u državnu svojinu na osnovu zakonskih odredaba smatrati nepokretnom imovinom koja je zakonom poverena državi. Takođe je precizirano da se Zakon br. 112/1995 ne primenjuje na onu nepokretnu imovinu u posedu države za koju država nema pravo svojine zasnovano na zakonskim odredbama.

21. Država je 18. februara 1997. usvojila odluku br. 11/1997, kojom se dopunjava odluka br. 20/1996. Stav 1(3) odluke br. 11/1997 predviđa, da bi se nepokretnost mogla definisati kao nepokretnost koju je država stekla na osnovu Uredbe br. 92/1950, da je ta nepokretnost morala biti stečena u skladu s tom Uredbom i da je lice koje je u spiskovima nacionalizovanih nepokretnosti navedeno kao vlasnik moralo da bude njen pravi vlasnik u vreme nacionalizacije.

22. Relevantne odredbe Zakona br. 10/2001 od 14. februara 2001. o pravilima kojima se uređuje nepokretna imovina nezakonito oduzeta od strane države između 6. marta 1945. i 22. decembra 1989. glase kako sledi:

Član 1

„1. Nepokretna imovina koju je država nezakonito oduzela ... između 6. marta 1945. i 22. decembra 1989, kao i nepokretnosti koje su eksproprisane na osnovu Zakona o rekviziciji (Zakon br. 139/1940), a nisu vraćene, podležu povraćaju, koja obično podrazumeva vraćanje nepokretnosti koja je u pitanju...“

2. Tamo gde se nepokretnost ne može vratiti, biće preduzete alternativne mere za pravno zadovoljenje. Te mere može činiti naknada u vidu drugih stvari ili

usluga ....., dodele akcija u privrednim društvima koja se kotiraju na berzi, hartija od vrednosti po nominalnoj vrednosti koje se koriste isključivo u procesu privatizacije ili novčane naknade.“

Član 21

„1. U roku od šest meseci od stupanja na snagu ovog zakona, podnosilac zahteva će dostaviti obaveštenje pravnom licu koje je u posedu nepokretnosti i tražiti vraćanje te nepokretnosti ...“

Član 40

„U roku od godinu dana od isteka perioda od šest meseci koji je utvrđen za dostavljanje obaveštenja biće donet poseban zakon. Taj zakon, na osnovu procena, predvideće isplatu naknade i propisaoće uslove, iznose i postupke, a eventualno će odrediti i maksimalni iznos.“

Član 46

„(1) Prodaja ili poklon nepokretne imovine koju je država nezakonito oduzela proglašiće se ništavim, izuzev tamo gde su ti pravni poslovi zaključeni u dobroj veri. ...“

23. Relevantne odredbe Uredbe br. 115/1938 o zemljišnim knjigama glase kako sledi:

Član 17

„Stvarna prava ustanovljena na nepokretnoj imovini mogu se steći ako se prodavac i kupac tako dogovore i ako je odgovarajući kriterijum odnosno prenos takvog prava upisan u zemljišne knjige.“

Član 26

„Stvarna prava stiču se bez upisa u zemljišne knjige putem sledbeništva, pristupanja, prodaje prilikom naplate novčanih potraživanja ili eksproprijacije; međutim, nosilac prava imaće mogućnost da otuđi svoju imovinu tek po upisu tog prava u zemljišne knjige.“

Član 33

„Izuzev u slučaju zakonskih ograničenja odnosno izuzetaka, upis u zemljišne knjige smatraće se tačnim u korist lica koje je steklo stvarno pravo putem pravnog posla uz novčanu naknadu ako se, u trenutku kada je to pravo stečeno, u zemljišnim knjigama ne navodi bilo kakva tužba kojom bi tamo upisani podaci mogli biti osporeni, odnosno ako lice na koje se to odnosi nije, na bilo koji drugi način, postalo svesno neke netačnosti.“

24. Član 966 Građanskog zakonika glasi:

„Obaveza bez pravnog osnova ili koja je zasnovana na pogrešnim ili nezakonitim osnovama ne proizvodi pravno dejstvo.“

25. Prema rumunskom pravu, tužba za povraćaj imovine jedan je od osnovnih pravnih lekova za zaštitu prava na imovinu. Takva tužba nije *per se* regulisana zakonom već je nastala iz sudske prakse. Tužba za vraćanje imovine može se definisati kao pokretanje postupka za ostvarivanje stvarnog prava u kojem vlasnik kojem je imovina oduzeta traži od lica koje je trenutno u posedu njegove imovine da mu je vrati. Glavni rezultat ovakve tužbe, ako se uspešno okonča, je taj što sud priznaje tužiočevo pravo svojine na imovini, s retroaktivnim dejstvom, čime se okrivljeni obavezuje da imovinu vrati. Ako fizička restitucija više nije moguća, ta obaveza se zamenjuje obavezom plaćanja naknade na bazi jednakog iznosa (vidi, na primer, Liviu Pop, *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale – Svojina i njene odlike*; Lumina Lex, Bukurešt, 1997, str. 278–90, i Jon Dogaru (*Ion Dogaru*) i T. Simbrijan (*T. Sâmbrian*), *Elementele dreptului civil, vol. 2, Drepturile reale – Elementi građanskog prava, tom 2, Stvarna prava*, Oltenia, Krajova, 1994, str. 160).

26. U pravnim sistemima koji su proizašli iz rimskog prava postoji pravilo o pravičnosti, a to je da kada se neko lice neosnovano obogati na račun drugog, to drugo lice može da traži naknadu u iznosu u kojem se to lice obogatilo (vidi Fransoa Tere (*François Terré*), Filip Simler (*Philippe Simmler*) i Iv Leket (*Yves Lequette*), *Droit civil: les obligations – Građansko pravo: Obligacije*, Précis Dalloz, 5th edition, 1993, str. 742–44, i Jon Filipesku (*Ion Filipescu*), *Drept civil: Teoria generală a obligațiilor – Građansko pravo: Opšta istorija obligacija*, Editi- ons Actami, Bukurešt, 1994, str. 98). Dok tužba radi naknade štete omogućava oštećenoj strani da zahteva *tačnu odštetu* za pretrpljeni gubitak zbog nepažnje od strane lica koje je ostvarilo korist, u tužbi za neosnovano bogaćenje tužilac može da traži samo iznos koji odgovara dobiti druge strane, pod uslovom da je neosnovano ostvarena neka materijalna korist na štetu tužioca (vidi Tere, Simler i Leket, *op. cit.*, str. 744, i Filipesku, *op. cit.*, str. 98).

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 1 PROTOKOLA BR. 1

27. Podnosioci predstavke tvrdili su da je prodaja njihovog stana trećem licu, koja je potvrđena presudom Apelacionog suda u Temišvaru od 30. juna 1999. i za koju nisu dobili naknadu, predstavlja povredu člana 1 Protokola br. 1, koji predviđa sledeće:

„Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.“

A. Prihvatljivost

28. Sud primećuje da ova predstavka nije očigledno neosnovana u smislu člana 35, stav 3 Konvencije. Štaviše, Sud primećuje da nije utvrđen nijedan drugi osnov da bi se žalba proglasila neprihvatljivom, te je stoga proglašava prihvatljivom.

B. Suština spora

29. Država je branila stanovište da podnosioci predstavke nisu imali imovinu u smislu člana 1 Protokola br. 1 pošto njihovo pravo svojine nije bilo potvrđeno pravosnažnom sudskom odlukom pre prodaje dotične imovine trećim licima. U vezi s tim, pozvali su se na ranije predmete *Malhous v. the Czech Republic* ((dec.), br. 33071/96, ECHR 2000-XII) i *Constandache v. Romania* ((dec.), br. 46312/99, 11. jun 2002). Tvrđili su da je imovina bila nacionalizovana u skladu s Uredbom br. 92/1950, te stoga nije bila deo dobara podnosilaca predstavke u trenutku kada su Prvostepenom sudu u Aradu podneli tužbu za vraćanje imovine 27. septembra 1993. Štaviše, podnosioci predstavke propustili su da izvrše upis svog prava svojine u zemljišne knjige pre nego što je država prodala nepokretnost. Na osnovu Uredbe br. 115/1938 o zemljišnim knjigama, koja se primenjivala u Transilvaniji, takav propust dovodio je do nepostojanja valjanog prava svojine.

30. Država je smatrala da su podnosioci predstavke, u svakom slučaju, imali pravo da traže naknadu na osnovu Zakona br. 10/2001.

31. Podnosioci predstavke su istakli da je Apelacioni sud u Temišvaru u pravosnažnoj odluci od 30. juna 1999. potvrdio, s retroaktivnim dejstvom, da je nacionalizacija njihove imovine bila nezakonita i da su stoga oni zakoniti vlasnici.

32. Oni su tvrdili da je sudska praksa iz predmeta *Brumărescu (Brumărescu v. Romania)* [GC], br. 28342/95, st. 65, ECHR 1999-VII) relevantna za ovaj predmet i da sudovi ne mogu da odbiju da odlučuju o naknadi koja im pripada zbog oduzimanja imovine, a da time ne naruše njihovo pravo na raspravu u skladu sa članom 6, stav 1 Konvencije.

33. Podnosioci predstavke tvrdili su da je osporeno oduzimanje imovine nastalo iz prodaje stana br. 3 od strane države, na koji stan su polagali pravo i u vezi s kojim je postupak bio u toku u vreme prodaje. Prema Zakonu br. 112/1995, na osnovu kojeg je ugovorena prodaja, država je imala pravo da proda samo

zakonito stečenu imovinu. Kako je postupak koji su pokrenuli podnosioci predstavke rezultirao sudskom odlukom da je nacionalizacija bila nezakonita, shodno tome potvrđeno je i njihovo pravo svojine na stan, s retroaktivnim dejstvom. S obzirom da su u trenutku prodaje podnosioci predstavke već bili podneli tužbu protiv države, tvrdeći da je nacionalizacija bila nezakonita, kao i da je postojanje postupka bilo naznačeno u zemljišnim knjigama, prodaja nije mogla biti zakonita. Kao dokaz nezakonitosti prodaje, podnosioci predstavke su istakli da drugi stanovi u kući nisu prodati stanarima koji su tamo živeli, baš zato što je postupak pred sudovima bio u toku. Ti stanovi vraćeni su podnosiocima predstavke na osnovu njihove tužbe za vraćanje imovine. Stan je nezakonito prodat stanaru u stanu br. 3, H.D, samo zbog uticaja koji je ovaj imao.

Shodno tome, odluka od 30. juna 1999. kojom je Apelacioni sud odbacio zahtev za vraćanje poseda stana iako je pravo svojine podnosilaca predstavke bilo potvrđeno dovela je do eksproprijacije.

34. Podnosioci predstavke istakli su da, u vreme kada su podneli predstavku Sudu, Zakon br. 10/2001 još uvek nije bio usvojen. Kako taj Zakon nije imao retroaktivno dejstvo, naknada koju su eventualno imali pravo da potražuju ne bi nadoknadila gubitak koji su pretrpeli do trenutka kada im je ta naknada dosuđena. U svakom slučaju, tvrdili su da je naknada koja je bila predviđena Zakonom br. 10/2001 podrazumevala dodelu akcija u raznim državnim preduzećima, čija je vrednost bila daleko manja od vrednosti njihove imovine. Za razliku od toga, putem tužbe za vraćanje imovine ostavarili bi pravo na vraćanje imovine ili u svakom slučaju na odštetu u iznosu stvarne vrednosti imovine.

35. U skladu s većim brojem prethodnih nalaza, Sud ponavlja da se član 1 Protokola br. 1 čine tri odvojena pravila: „prvo pravilo, koje je navedeno u prvoj rečenici prvog stava, opšte je prirode i izražava načelo neometanog uživanja imovine; drugo pravilo, koje je sadržano u drugoj rečenici prvog stava, obuhvata lišavanje imovine i utvrđuje određene uslove za to; trećim pravilom, koje je navedeno u drugom stavu, priznaje se pravo država ugovornica da, između ostalog, kontrolišu korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ... Međutim, ova tri pravila nisu ‘odvojena’ u smislu da nisu međusobno povezana. Drugo i treće pravilo tiču se posebnih slučajeva mešanja u pravo na neometano uživanje imovine, te ih stoga treba tumačiti u svetlu opšteg načela koje je izraženo u prvom pravilu“ (vidi, među ostalim pravnim autoritetima, *James and Others v. the United Kingdom*, presuda od 21. februara 1986, Serija A br. 98, str. 29–30, st. 37, u kojem se citira analiza Suda iz predmeta *Sporrong and Lönnroth v. Sweden* presuda od 23. septembra 1982, Serija A br. 52, str. 24, st. 61; vidi takođe *The Holy Monasteries v. Greece*, presuda od 9. decembra 1994, Serija A br. 301-A, str. 31, st. 56, i *Iatridis v. Greece* [GC], br. 31107/96, st. 55, ECHR 1999-II).

1. Da li je postojala imovina?

36. Sud konstatuje da su se strane sporile oko toga da li podnosioci predstavke imaju interes u imovini koji im daje pravo na zaštitu po članu 1 Protokola br. 1. Shodno tome, Sud mora da utvrdi da je pravni položaj podnosioca predstavke takav da povlači primenu člana 1 [Protokola br. 1].

37. Sud primećuje da su podnosioci predstavke podneli tužbu za vraćanje nepokretne imovine, tražeći od suda da proglasi nezakonitom nacionalizaciju njihove imovine i da naloži njeno vraćanje. U pravosnažnoj presudi od 30. juna 1999. Apelacioni sud u Temišvaru utvrdio je da je nacionalizacijom dotične nepokretnosti prekršena Uredba o nacionalizaciji br. 92/1950, izjasnio se da su podnosioci predstavke ostali zakoniti vlasnici nepokretnosti i naložio vraćanje praktično celog prostora. Apelacioni sud je kao što je poznato odbio da naloži vraćanje jednog stana. Uprkos tome, sudska odluka – s retroaktivnim dejstvom – da su podnosioci predstavke imali pravo svojine na nepokretnosti, uključujući i stan br. 3, bila je konačna. Štaviše, do danas nije ukinuta niti osporena. Sud stoga smatra da su podnosioci predstavke imali „imovinu“ u smislu člana 1 Protokola br. 1.

2. Da li je bilo mešanja?

38. Sud ponavlja da su domaći sudovi našli da je nacionalizacija imovine koja je pripadala podnosiocima predstavke bila nezakonita (vidi gore stavove 17 i 34). Prodavši jedan od stanova u zgradi trećem licu pre nego što su sudovi konačno rešili pitanje zakonitosti nacionalizacije, država je lišila podnosioca predstavke bilo kakve mogućnosti za vraćanje njihove imovine (vidi *Guillemin v. France*, presuda od 21. februara 1997, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-I, str. 164, st. 54). Iako je Apelacioni sud naknadno našao da je nacionalizacija bila nezakonita i na taj način potvrdio pravo na imovinu podnosioca predstavke, Apelacioni sud je odbio, pošto je stan br. 3 u međuvremenu prodat, da naloži njegovo vraćanje podnosiocima predstavke. Odbivši da to uradi, sud je pravosnažno potvrdio da podnosioci predstavke nisu mogli da povrate dotičnu nepokretnost.

39. S obzirom na gore navedeno, Sud smatra da nemogućnost podnosioca predstavke da se vrate u posed svog stana nesumnjivo predstavlja mešanje u njihovo pravo na neometano uživanje imovine.

3. Da li je to mešanje bilo opravdano?

40. Ostaje da se utvrdi da li mešanje koje je Sud utvrdio predstavlja povredu člana 1 Protokola br. 1.

41. Da bi se utvrdilo da li je došlo do lišavanja imovine u smislu drugog „pravila“, neophodno je ne samo da se razmotri da li je došlo do formalnog oduzimanja odnosno eksproprijacije imovine već i da se dublje analizira i istraži realnost situacije zbog koje se podnosi žalba. S obzirom na to da je Konvencija nastala u nameri da se obezbede garantije za prava koja su „praktična i stvarna“, mora se utvrditi da li je ta situacija dovela do *de facto* eksproprijacije (vidi *Sporrong and Lönnroth*, navedeno gore, str. 24–25, st. 63; *Vasilescu v. Romania*, presuda od 22. maja 1998, *Reports 1998-I*, str. 1078, st. 51; i *Brumărescu*, navedeno gore, st. 76).

42. Sud napominje da je situacija koja je nastala kombinacijom prodaje stana i presude Apelacionog suda u Temišvaru od 30. juna 1999. – kojom je potvrđeno pravo podnosioca predstavke na celokupnu nepokretnost i odbijeno da se naloži vraćanje stana br. 3 – imala dejstvo lišavanja podnosioca predstavke koristi od presude utoliko što je tom presudom utvrđeno njihovo pravo svojine na stan. Oni više nisu bili u mogućnosti da uđu u posed nepokretnosti niti da je prodaju, zaveštaju, poklone ili da na drugi način njome raspolažu. U tim okolnostima Sud nalazi da je takva situacija imala dejstvo lišavanja podnosioca predstavke njihove imovine u smislu druge rečenice prvog stava člana 1 Protokola br. 1.

43. Oduzimanje imovine u smislu drugog pravila može se opravdati samo ako se pokaže, između ostalog, da je to u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom. Štaviše, svako mešanje u uživanje imovine mora da ispunjava i uslov proporcionalnosti. Kako je Sud više puta naveo, mora da se postigne pravična ravnoteža između zahteva od opšteg interesa za zajednicu i uslova za zaštitu osnovnih prava pojedinaca, pri čemu je nastojanje da se postigne takva pravična ravnoteža svojstveno Konvenciji u celini. Potrebna ravnoteža neće se postići ako lice koje je u pitanju mora da podnese preteran individualni teret (vidi *Sporrong and Lönnroth*, navedeno gore, str. 26–28, st. 69–74).

(a) „Predviđeno zakonom“

44. Prvi i najvažniji uslov iz člana 1 Protokola br. 1 je da svako mešanje od strane državnih organa u neometano uživanje imovine treba da bude zakonito (vidi *Iatridis*, gore navedeno, st. 58). Načelo zakonitosti takođe pretpostavlja da su odredbe domaćeg zakona dovoljno shvatljive, precizne i da se njihova primena može predvideti (vidi *Hentrich v. France*, presuda od 22. septembra 1994, Serija A br. 296-A, str. 19–20, st. 42, i *Lithgow and Others v. the United Kingdom*, presuda od 8. jula 1986, Serija A br. 102, str. 47, st. 110). Međutim, ovlašćenje Suda da razmatra poštovanje domaćeg zakona ograničeno je (vidi *Håkansson and Sturesson v. Sweden*, presuda od 21. februara 1990, Serija A br. 171-A, str. 16, st. 47).

45. Sud primećuje da je rumunskom pravu koje se primenjivalo u konkretnom trenutku, uključujući i sudsku praksu, nedostajala jasnoća u pogledu posledica priznavanja prava svojine fizičkog lica na imovinu koja je prešla u državna svojina i koju je država prodala trećem licu.

46. Sud konstatuje da su u konkretnom trenutku postojale dve različite situacije u kojima bi fizička lica mogla da traže vraćanje stambenih objekata koje im je komunistički režim oduzeo i stavio u državnu svojinu:

(a) Situacija u kojoj država ima dokument o pravu svojine (*cu titlu*). Zakonski okvir za ovakvu situaciju utvrđen je Zakonom br. 112/1995, koji je bio *lex specialis* po tome što je stvorio izuzetak od opšteg prava predviđenog Građanskim zakonikom (član 24 Zakona). Zakonom, koji je 8. februara 2001 zamenjen Zakonom br. 10/2001, formirano je administrativno telo zaduženo za ispitivanje zahteva za povraćaj. Kao još jedan izuzetak od opšteg prava, na osnovu člana 9 Zakona br. 112/1995 država je mogla da proda stambeni objekat stanarima koji su stanovali u toj nepokretnosti. Član 9 takođe je predviđao da se imovina može prodati samo stanarima po isteku roka od šest meseci, tokom kojeg perioda su bivši vlasnici imali pravo da podnesu zahtev za povraćaj imovine ili da traže naknadu.

Po mišljenju Suda, jasna je svrha te odredbe da se spreči da imovina u vezi s kojom je podnet zahtev za restituciju bude prodana pre nego što bude rešeno pitanje restitucije. Sud konstatuje, međutim, da član 9 nije sadržao nijednu izričitu niti preciznu odredbu za slučajeve gde je imovina prodana stanarima posle isteka perioda od šest meseci a pre administrativne odluke o zahtevu za povraćaj.

(b) Situacija u kojoj država nije imala dokument o pravu svojine (*fără titlu*). Pre stupanja na snagu Zakona br. 10/2001 takve situacije bile su regulisane opštim zakonom, to jest odredbama Građanskog zakonika kojima se regulišu imovinskopravni odnosi, u koje je bila ugrađena i sudska praksa koja se tiče tužbi za povraćaj imovine.

Shodno tome, pošto se Zakon br. 112/1995 primenjivao samo na imovinu za koju je država imala dokument o pravu svojine, Sud primećuje da ni jedna druga odredba domaćeg prava nije davala pravo državi da proda imovinu koja je *de facto* u njenoj svojini, to jest imovinu za koju ne poseduje dokument o pravu svojine, odnosno imovinu u vezi s kojom stranka koja tvrdi da takav dokument ne postoji vodi sudski spor. Štaviše, ni podnosioci predstave ni Država nisu tvrdili da je u kritičnom trenutku postojao bilo kakav zakonski osnov da se imovina koja je *de facto* bila konfiskovana i nacionalizovana proda fizičkom licu.

47. Sud konstatuje da je u ovom predmetu tužba za povraćaj imovine koju su podnosioci predstave podneli domaćim sudovima bila zasnovana na Građan-

skom zakoniku i da je njena svrha bila da se dobije sudska odluka prema kojoj država nema zakonsko pravo svojine na imovini. Sud je shodno tome mišljenja da su podnosioci predstavke mogli legitimno da smatraju da njihova imovina ne podleže Zakonu br. 112/1995, koji je bio *lex specialis*, i da zato država kao zakupodavac nije mogla da ponudi tu imovinu na prodaju. To je bilo i obrazloženje koje su dale vlasti u Aradu kada su odbili da prodaju većinu stanova u kući podnosilaca predstavke (vidi gore stavove 8 i 9).

Shodno tome, Sud nalazi izvesne nedoslednosti između, s jedne strane, odbijanja lokalnih vlasti u Aradu – na osnovu domaćeg zakona – da proda stanove koji čine nepokretnost sve dok sudovi ne utvrde zakonitost nacionalizacije i, s druge strane, odluke istih tih vlasti kojom su dopustili da se napravi izuzetak i proda stan br. 3 i odluke Apelacionog suda od 20. juna 1999. kojom je prodaja proglašena zakonitom, a lišavanje imovine iz 1950. utvrđeno kao nezakonito.

48. Međutim, imajući u vidu polje slobode procene domaćih vlasti, a naročito sudova, u tumačenju i primeni domaćih zakona, Sud smatra da nije neophodno dati kategoričan odgovor na pitanje da li je prodaja imovine podnosilaca predstavke od strane države bila „predviđena zakonom“, odnosno, drugim rečima, da li domaće pravo u takvim slučajevima zadovoljava uslove predvidivosti i preciznosti, kao i da li je to pravo u ovom predmetu tumačeno proizvoljno ili ne.

Sud je stoga spreman da prihvati da je dotično mešanje bilo „predviđeno zakonom“. Međutim, uloga Suda je da utvrdi da li su posledice tumačenja i primene domaćeg prava, čak i kada su ispunjeni zakonski uslovi, saglasne s načelima Konvencije. s te tačke gledišta, element neizvesnosti u zakonu i široka diskreciona prava koja zakon daje nadležnim vlastima moraju se uzeti u obzir kada se bude cenilo da li se pobijanom merom postiže pravična ravnoteža.

(b) Svrha mešanja

49. Što se tiče svrhe mešanja, Država nije ponudila nikakvo obrazloženje. Međutim, Sud je spreman da prihvati da se u ovom predmetu mešanjem želeo ostvariti legitimni cilj, a to je zaštitu prava drugih – pri čemu su „drugi“ ovde kupci koji su postupali u dobroj veri – imajući u vidu načelo pravne sigurnosti.

(c) Proporcionalnost mešanja

50. Mešanjem u neometano uživanje imovine mora da se postigne pravična ravnoteža između zahteva koji su od opšteg interesa za zajednicu i uslova za zaštitu osnovnih prava pojedinca (vidi, među ostalim pravnim autoritetima, *Sporrong and Lönnroth*, gore navedeno, str. 26, st. 69). Važnost postizanja ove ravnoteže ogleda se u strukturi člana 1 Protokola br. 1 u celini, pa samim tim i

u drugoj rečenici koju treba čitati u svetlu načela izraženog u prvoj rečenici. Pogotovu mora da postoji razuman odnos proporcionalnosti između sredstava koja se primenjuju i cilja koji se želi ostvariti bilo kojom merom kojom se neko lice lišava svoje imovine (vidi *Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium*, presuda od 20. novembra 1995, Serija A br. 332, str. 23, st. 38).

51. Uslovi naknade po relevantnom domaćem zakonodavstvu su od ključnog značaja za ocenu da li se pobijanom merom poštuje potrebna pravična ravnoteža, a naročito da li se njome podnosiocima predstavke nameće neproporcionalni teret. S tim u vezi, Sud je ranije zauzeo stav da oduzimanje imovine bez plaćanja iznosa koji je objektivno povezan s vrednošću te imovine obično predstavlja neproporcionalno mešanje, a da se potpuno odsustvo naknade može smatrati opravdanim u skladu sa članom 1. Protokola br. 1 samo u izuzetnim okolnostima (vidi *The Holy Monasteries*, navedeno gore, str. 35, st. 71; *The former King of Greece and Others v. Greece* [GC], br. 25701/94, st. 89, ECHR 2000-XII; i *Broniowski v. Poland* [GC], br. 31443/96, st. 176, ECHR 2004-V).

52. U svakom slučaju, Sud ponavlja da iako se radikalnom reformom političkog i ekonomskog sistema, odnosno finansijskim stanjem zemlje, mogu opravdati rigorozna ograničenja u pogledu naknade, na takve se okolnosti ne može pozivati na uštrb osnovnih načela na kojima počiva Konvencija, kao što su načelo zakonitosti i načelo autoriteta i efikasnosti sudstva (vidi *Broniowski*, gore navedeno, st. 175, 183 i 184). Utoliko pre, totalno odsustvo naknade ne može se smatrati opravdanim, čak ni u izuzetnim okolnostima, u slučaju da je došlo do povrede osnovnih načela koja su sadržana u Konvenciji.

53. Sud konstatuje da u ovom predmetu nijedna odredba domaćeg zakona ne daje jasnu i merodavnu naznaku posledica po imovinska prava fizičkog lica kada država proda njegovu imovinu trećem licu koje postupa u dobroj veri.

Preciznije rečeno, domaći zakon ne daje jasan niti precizan odgovor na pitanje da li, odnosno kako, vlasnik koji je na taj način lišen svoje imovine može da ostvari naknadu.

Dok tužba za vraćanje imovine, prema pravnoj teoriji, čini državu odgovornom za isplatu naknade, ako je imovinu prodala i nije u mogućnosti da je vrati (vidi gore stav 26), načelo neosnovanog bogaćenja oslobađa prodavca koji se prodajom obogatio svake obaveze da plati naknadu ako je do bogaćenja došlo kao rezultat nekog pravnog posla (u ovom slučaju, prodaje).

Osim toga, tužba za naknadu štete može se podneti samo ako je postojala nepažnja od strane lica koje je prouzrokovalo štetu (vidi gore stav 27). Što se tiče ovog predmeta, zaključak Apelacionog suda da je prodaja bila zakonita, pošto su stranke postupale u dobroj veri, isključuje, teoretski, bilo kakvu odgovornost države za nepažnju.

54. Ukratko rečeno, u predmetima sličnim predmetu podnosilaca predstavke pitanje je da li bi u kritičnom trenutku domaće pravo predvidelo bilo kakvu naknadu. Štaviše, Država nije tvrdila da su podnosioci predstavke imali takvu mogućnost po domaćem pravu niti da je postojala sudska praksa koja bi pokazala da su po domaćem pravu, kako je tumačeno odnosno primenjivano, postojala sredstva da se naknada ostvari.

55. Država je, međutim, smatrala da Zakon br. 10/2001 daje podnosiocima predstavke pravo na naknadu.

S tim u vezi, Sud primećuje prvo da su, u vreme kada je Zakon br. 10/2001 stupio na snagu 8. februara 2001, podnosioci predstavke već bili lišeni svoje imovine bez naknade od juna 1999, kao i da su već bili podneli svoju predstavku Sudu u novembru 1999.

Drugo, Sud konstatuje da član 1. Zakona br. 10/2001 daje pravo na vraćanje imovine odnosno naknadu licima koja su nezakonito lišena svoje imovine između 6. marta 1945. i 22. decembra 1989. (vidi stav 23 gore). Međutim, Zakon ne sadrži nijednu posebnu odredbu o pravu na naknadu u slučaju kada je neki sud priznao nezakonitost takvog lišavanja pre stupanja na snagu tog propisa ili kada lišavanje, kao u ovom predmetu, potiče od prodaje imovine posle 22. decembra 1989.

Međutim, čak i ako se pretpostavi da Zakon br. 10/2001 predstavlja zakonski osnov za podnošenje zahteva za naknadu, kako je tvrdila Država, Sud primećuje da član 40 predviđa da će uslovi, iznosi i postupci koji se primenjuju na ovakve zahteve biti propisani naknadno usvojenim zakonskim propisima (vidi gore stav 23). Takav zakon o naknadi do danas nije donet. Shodno tome, Sud smatra da Zakon br. 10/2001 ne omogućava podnosiocima predstavke da dobiju naknadu zbog lišavanja imovine.

56. Ostaje da se utvrdi da li bi potpuni izostanak naknade mogao biti opravdan s obzirom na okolnosti predmeta.

57. Prvo, Država se nije pozvala na bilo kakve vanredne okolnosti kako bi opravdala potpuni izostanak naknade.

Drugo, država je prodala nepokretnost uprkos činjenici da je postupak po tužbi, koju su podnosioci predstavke podneli protiv države tvrdeći da su oštećeni nezakonitom nacionalizacijom, bio u toku i da je država nedugo pre toga odbila da proda ostale stanove u istoj zgradi. Po mišljenju Suda, takav stav države ne može se objasniti nikakvim legitimnim javnim interesom, bio on političke, društvene ili finansijske prirode, niti interesima zajednice u celini. Ne samo da je takav stav doveo do diskriminacije među stanarima koji su želeli da otkupe svoje stanove, već je mogao i da ugrozi delotvornost suda od kojeg su podnosioci

predstavke tražili da zaštiti pravo svojine za koje su tvrdili da ga imaju na dotičnoj nepokretnosti.

58. Prema tome, imajući u vidu činjenicu da su lišavanjem imovine povređena osnovna načela nediskriminacije i vladavine prava na kojima počiva Konvencija, potpuni izostanak naknade doveo je do toga da podnosioci predstavke podnesu neproporcionalan i preteran teret čime je povređeno njihovo pravo na neometano uživanje imovine, koje je garantovano članom 1 Protokola br. 1.

Shodno tome, u ovom predmetu postoji povreda tog člana.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 6, STAV 1 KONVENCIJE

A. Dužina postupka

59. Podnosioci predstavke žalili su se na dužinu postupka u vezi s njihovom nepokretnošću, koji je počeo 27. septembra 1993, a pravosnažno je okončan presudom od 30. juna 1999. Smatrali su da je tako dug period suprotan članu 6, stav 1 Konvencije, koji predviđa:

„Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama..., ima pravo na ... raspravu u razumnom roku pred ... sudom...“

1. Prihvatljivost

60. Sud primećuje da žalba nije očigledno neosnovana u smislu člana 35, stav 3 Konvencije. Štaviše, Sud primećuje da nije utvrđen nijedan drugi osnov da bi se žalba proglasila neprihvatljivom, te je stoga proglašava prihvatljivom.

2. Suština stvari

(a) Period koji se uzima u obzir

61. Sud konstatuje da je postupak započeo 27. septembra 1993, kada je slučaj podnet Prvostepenom sudu u Aradu, a završen je 30. juna 1999. pravosnažnom presudom Apelacionog suda u Temišvaru. Postupak je dakle trajao skoro šest godina.

62. Međutim, pošto je u Rumuniji Konvencija stupila na snagu 20. juna 1994, period koji prethodi ovom datumu ne spada u nadležnost Suda na osnovu *ratione temporis*. Sud može da uzme u obzir samo period od oko pet godina koji je protekao od tog datuma, mada će ceniti do koje faze je postupak stigao do tog datuma (vidi, na primer, *Humen v. Poland* [GC], br. 26614/95, st. 58–59, 15. oktobar 1999).

(b) *Da li je dužina postupka bila razumna?*

63. Država je smatrala da zahtev u pogledu brzine iz člana 6, stav 1 Konvencije nije bio zanemaren, s obzirom na činjenicu da je predmet razmatran pred čak sedam sudova zaredom. Prema njihovom podnesku, predmet je bio u izvesnoj meri složen, pošto se ticao objekta koji je nacionalizovan, te je bilo neophodno proučiti veći broj pitanja: upise u zemljišne knjige i tumačenje raznih izraza koji su korišćeni u relevantnom zakonodavstvu, i to „nacionalizacija s dokumentom o pravu svojine“ i „nacionalizacija bez dokumenta o pravu svojine“. Osim toga, tokom ovog perioda donete su izmene i dopune zakona što je još više otežalo ispitivanje ovog predmeta. U vezi s tim, Država se pozvala na prethodne predmete *Calvelli and Ciglio v. Italy* ([GC], br. 32967/96, st. 65–66, ECHR 2002-I) i *Constandache* (gore navedeno), kao i na činjenicu da je dužina postupka pred svakim od sedam sudova bila razumna, kako bi pokazala da je period koji se uzima u obzir bio razuman. Što se tiče ponašanja podnosioca predstavke, smatrali su da su uzastopna odlaganja koja su stranke tražile – uključujući i podnosioc predstavke – radi davanja instrukcija zastupniku, pripreme odbrane odnosno uključenja naslednika u postupak dovela do toga da se donošenje odluke odloži za preko godinu dana i osam meseci.

64. Podnosioci predstavke izjavili su da se sporost postupka može objasniti prvobitnim odbijanjem sudova da odlučuju o suštini stvari i nedostatkom nepristrasnosti i nezavisnosti sudova, koji su pod uticajem nadležnih vlasti. Tvrdili su da je javno donošenje odluka odlagano nekoliko puta. Što se tiče njihovog ponašanja, priznali su da su tražili jedno odlaganje, ali samo zato što sud nije bio propisno pozvao drugu stranku, jer rasprava koja se održi u odsustvu stranke koja nije propisno pozvana može da se proglasi ništavom.

65. Sud ponavlja da se razumno trajanje postupka mora ceniti u svetlu okolnosti predmeta i uz pozivanje na kriterijume sadržane u njegovoj sudskoj praksi, a naročito na složenost predmeta, ponašanje podnosioca predstavke i nadležnih vlasti, kao i na značaj spora za podnosioca predstavke (vidi, među ostalim pravnim autoritetima, *Frydlander v. France* [GC], br. 30979/96, st. 43, ECHR 2000-VII, i *Hartman v. the Czech Republic*, br. 53341/99, st. 73, 10. juli 2003).

66. Po mišljenju Suda, ovaj spor nije bio naročito složen, pošto je jednostavno nastao iz tužbe za vraćanje imovine.

67. Sud konstatuje da je tužba podneta septembra 1993. Prvostepenom sudu u Aradu, kojem je bilo potrebno četiri godine da se izjasni o meritumu predmeta. To je učinjeno 7. juna 1997, nakon što je sud prethodno odbio da ulazi u meritum spora. Upravo zbog ovog odlaganja, nepokretnost na koju su podnosioci predstavke polagali pravo prodato je trećim licima, tako da su podnosioci predstavke bili prinuđeni da podnesu još jedan zahtev, i to za poništavanje prodaje.

Osim toga, iz spisa predmeta vidi se da je veći broj rasprava bio odložen zato što stranke nisu bile pozvane u skladu sa zakonom. Takav nedostatak ne može se pripisati podnosiocima predstavke.

Uopšteno govoreći, a ceneći dokaze koji su mu predočeni, Sud smatra da se podnosiocima predstavke ne može uputiti kritika da se nisu dovoljno zalagali.

68. Navedene okolnosti dovoljne su Sudu da zaključi da postupak u predmetu podnosioca predstavke nije bio sproveden u razumnom roku.

Shodno tome, postoji povreda člana 6, stav 1 Konvencije.

B. Nepriistrasnost i nezavisnost sudova

69. Podnosioci predstavke naveli su da sudovi nisu bili nezavisni i nepristrasni, tvrdeći da su bili pod uticajem tekućih političkih rasprava, kao i H.D. lično, koji je bio poznata ličnost u zemlji.

70. Država nije dala nikakav komentar u vezi s ovim.

71. Sud konstatuje da mu podnosioci predstavke nisu predočili nikakve podatke kojima bi potkrepili svoje navode. Štaviše, Sud nije našao nijedan dokaz u spisima predmeta koji bi mogao da dovede u sumnju nepristrasnost, subjektivnu ili objektivnu, odnosno nezavisnost sudova koji su postupali u njihovom predmetu.

72. Iz toga sledi da je ova žalba očigledno neosnovana i da mora biti odbijena na osnovu člana 35, stavovi 3 i 4 Konvencije.

III. PRIMENA ČLANA 41 KONVENCIJE

73. Član 41 Konvencije predviđa:

„Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.“

A. Šteta

74. Podnosioci predstavke su istakli da je stan br. 3, koji im nije vraćen, deo kuće koja je projektovana kao jedinstvena celina. Stoga su smatrali da je najprikladniji način da im država pruži pravno zadovoljenje za materijalnu štetu koju su pretrpeli taj da im se vrati i stan br. 3, pošto su obezbedili vraćanje ostalih stanova u toj kući. Podnosioci predstavke su tvrdili da je drugo rešenje, u slučaju da država ne može da im vrati stan, to da dobiju naknadu u visini tržišne vrednosti nepokretnosti. Naveli su da se kuća nalazi u centru grada Arada, da dotični stan zauzima prvi sprat kuće (260 m²) i podrum, te da je podrum dat u zakup većem

broju firmi i jednoj političkoj partiji koja ga koristi kao svoje sedište. Podnosioci predstavke dostavili su Sudu jedan primerak oglasa koji su g. i gđa D. objavili u lokalnim novinama, nudeći stan na prodaju za 72.000 evra (EUR). Takođe, uzevši u obzir postojeći gudvil koji ide uz poslovne prostorije, podnosioci predstavke su tražili EUR 150.000 na ime materijalne štete.

Pored toga, tražili su i EUR 50.000 na ime nematerijalne štete, za neugodnosti koje su za njih nastale zbog preteranog interesovanja medija za njihov spor, pošto je u njega bio uključen i H. D. koji je slavna ličnost, kao i za osećaj frustriranosti do kojeg je došlo zbog preterano dugog trajanja njihovog postupka i povrede njihovog prava na neometano uživanje svoje imovine.

75. Država nije dala nikakva zapažanja u vezi s ovim.

76. Sud ponavlja da se presudom u kojoj Sud utvdi da je došlo do kršenja na osnovu Konvencije uvodi pravna obaveza državi protiv koje je podneta predstavka da obezbedi da kršenje prestane i da obezbedi odštetu za posledice te povrede. Ako unutrašnje pravo omogućava samo delimičnu odštetu, član 41 Konvencije daje pravo Sudu da dosudi naknadu stranci koja je oštećena činjenjem ili nečinjenjem, a koje je dovelo do toga da Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije. Sud ima izvesnu diskreciju u vršenju tog prava, o čemu svedoče pridev „pravično“ i izraz „ako je to potrebno“.

77. Među stvarima koje Sud ceni prilikom određivanja naknade su materijalna šteta, tj. stvarno pretrpljeni gubitak koji je nastao kao direktna posledica navodne povrede, i nematerijalna šteta, tj. odšteta za bojazan, neugodnost i nezvesnost do kojih je došlo usled povrede, kao i za druge nematerijalne gubitke (vidi, među drugim pravnim autoritetima, *Ernestina Zullo v. Italy*, br. 64897/01, st. 25, 10. novembar 2004).

78. Osim toga, ako nije moguće tačno obračunati štetu po jednom ili više osnova ili ako se pokaže da je teško napraviti razliku između materijalne i nematerijalne štete, Sud može da odluči da napravi globalnu procenu (vidi *Cominger-soll v. Portugal* [GC], br. 35382/97, st. 29, ECHR 2000-IV).

79. Sud smatra da bi, u okolnostima ovog predmeta, vraćanje dotične nepokretnosti, kako je naloženo pravosnažnom presudom Apelacionog suda u Temišvaru od 30. juna 1999, stavilo podnosiocima predstavke u najvećoj mogućoj meri u situaciju koja je jednaka situaciji u kojoj bi bili da nije bilo povrede člana 1 Protokola br. 1.

80. U slučaju da država protiv koje je podneta predstavka ne vrati imovinu u roku od tri meseca od dana pravosnažnosti ove presude, Sud smatra da je država protiv koje je podneta predstavka dužna da plati podnosiocima predstavke, na ime materijalne štete, iznos koji odgovara trenutnoj vrednosti te nepokretnosti.

81. Što se tiče iznosa te naknade, Sud konstatuje da podnosioci predstavke nisu podneli izveštaj o proceni vrednosti za potrebe utvrđivanja vrednosti stana i da su jednostavno naveli cenu po kojoj je stan ponuđen na prodaju 2002. Osim toga, Država nije iznela nikakva zapažanja kojima bi osporila zahtev podnosioca predstavke.

82. Ceneći raspoložive informacije u vezi s cenama nepokretnosti na domaćem tržištu i činjenicu da se dotični stan koristi u komercijalne svrhe, Sud procenjuje da trenutna tržišna vrednost nepokretnosti iznosi EUR 80.000.

Međutim, Sud primećuje da podnosioci predstavke nisu podneli nikakve podatke koji se tiču vrednosti gudvila koji sada navodno pripada poslovnim prostorijama, te stoga odbija njihov zahtev po tom osnovu.

83. Štaviše, Sud smatra da su kritični događaji doveli do ozbiljnog mešanja u pravo podnosioca predstavke na neomatano uživanje svoje imovine i na sprovođenje postupka u razumnom vremenu, na ime čega bi iznos od EUR 5.000 predstavljao pravičnu naknadu za pretrpljenu nematerijalnu štetu.

B. Sudski i drugi troškovi

84. Podnosioci predstavke takođe su tražili 2.000 EUR za troškove i izdatke koje su načinili tokom postupaka pred domaćim sudovima i pred ovim Sudom, a koji su razloženi kako sledi: 1.030 EUR za advokatske honorare plaćene u periodu između 1999. i 2003. i 970 EUR za ostale troškove (sudske troškove i takse, telefon, fotokopiranje, naknade za javne beležnike, itd.).

85. Država je smatrala da su zahtevi podnosioca predstavke preterani.

86. U skladu sa sudskom praksom ovog Suda, podnosiocu predstavke mogu se dosuditi troškovi i izdaci samo u meri u kojoj su oni stvarno i nužno načinjeni i ako su razumni u pogledu visine. U ovom slučaju, Sud konstatuje da su podnosioci predstavke podneli račune za advokatske honorare plaćene između 1999. i 2003. u ukupnom iznosu od 1.030 EUR.

Što se tiče ostalih troškova, oni su samo delimično potkrepljeni, pošto podnosioci predstavke nisu dostavili taksativno navedene podatke o svim iznosima koji su plaćeni na ime sudskih taksi, poštarine, telefonskih poziva i fotokopiranja svih dokumenata. Sud će stoga iznos po ovom osnovu utvrditi na bazi pravičnosti.

Sud dalje konstatuje da podnosiocima predstavke nisu nadoknađeni izdaci koje su načinili u postupcima pred domaćim sudovima, pošto su domaći sudovi smatrali da je zahtev za mešanje koji su podneli kupci stana br. 3 bio osnovan i da

se troškovi koji se duguju podnosiocima predstavke shodno tome kompenzuju troškovima koje ovi duguju porodici D.

Ceneći informacije koje poseduje i gore iznete kriterijume, Sud smatra razumnim da se podnosiocima predstavke na ime troškova i izdataka dosudi iznos od ukupno 1.600 EUR.

C. Zatezna kamata

87. Sud smatra primerenim da zatezna kamata bude zasnovana na eskontnoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke, na koju treba dodati tri procentna poena.

IZ NAPRED NAVEDENIH RAZLOGA, SUD

1. *Proglašava*, jednoglasno, žalbe u vezi s pravom na imovinu i dužinom postupka prihvatljivim, a preostali deo predstavke neprihvatljivim;
2. *Zaključuje*, sa šest glasova prema jedan, da postoji povreda člana 1 Protokola br. 1;
3. *Zaključuje*, jednoglasno, da postoji povreda člana 6, stav 1 Konvencije;
4. *Zaključuje*, jednoglasno,
  - (a) da država protiv koje je podneta predstavka mora da vrati nepokretnu imovinu koja pripada podnosiocima predstavke u roku od tri meseca od dana pravosnažnosti presude u skladu sa članom 44, stav 2 Konvencije;
  - (b) da je država protiv koje je podneta predstavka dužna, ako takva odšteta izostane, da plati podnosiocima predstavke, u roku od tri meseca od dana pravosnažnosti ove presude u skladu sa članom 44, stav 2 Konvencije, sledeće iznose, plus sve poreze koji se eventualno zaračunavaju:
    - (i) 80.000 EUR (osamdeset hiljada evra) na ime materijalne štete;
    - (ii) 5.000 EUR (pet hiljada evra) na ime nematerijalne štete;
    - (iii) 1.600 EUR (hiljadu i šest stotina evra) na ime troškova i izdataka;
  - (c) da od isteka gorenavedenog roka od tri meseca do izmirenja na navedene iznose mora da teče jednostavna kamata po stopi koja je jednaka eskontnoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke tokom perioda kašnjenja plus tri procentna poena;

5. *Odbacuje* jednoglasno preostali deo zahteva podnosioca predstavke za pravičnu nadoknadu.

Sačinjeno na francuskom jeziku i dostavljeno u pisanoj formi 21. jula 2005, u skladu s pravilom 77 stavovi 2 i 3 Poslovnika Suda.

Vinsent Berger
Sekretar

Boštjan M. Zupančič
Predsednik